

Gods verborgen en geheime wijsheid verkondigen

Feest van de heilige Dominicus

Dominicanenklooster Zwolle, 10 en 11 augustus 2019

gelezen: Exodus 2, 1-10;
Psalm 19-II; Lucas 9, 57 - 62

Inleiding

Goedenavond/morgen in deze dominicanenkerk, waar wij dit weekend het feest vieren van Sint Dominicus, de stichter van de dominicanenorde en daarmee de aanstichter van de manier waarop wij hier samenkomen en samenzijn.

Nu was de persoon van Dominicus aanvankelijk niet zo belangrijk in de orde: toen Dominicus in 1221 stierf, werd hij op eigen verzoek gewoon begraven 'onder de voeten van zijn medebroeders', in het kerkje van San Nicolò del Vignola in Bologna, dat de dominicanen gekregen hadden van de vader van Diana d'Andalo. Pas in 1233 werd zijn lichaam naar een praalgraf verplaatst, omdat er behoefte was om hem te vereren.

Dominicus lijkt zijn eigen persoon niet zo belangrijk te hebben gevonden en wij weten ook maar weinig van hem. Dominicus wilde zichzelf vooral in dienst stellen van de prediking en stichtte een wereldwijde gemeenschap in dienst van de prediking. Prediker zijn, zo ontdekte Dominicus en zo zouden zijn zusters en broeders van de dominicaanse familie door de eeuwen heen steeds opnieuw ontdekken, betekent: weten dat je zelf leeft van een boodschap die je daarom wel moet verkondigen. Het betekent steeds op nieuwe manieren ontdekken dat het evangelie en dat Gods betrokkenheid bij ons die het evangelie verkondigt, de enige betrouwbare en waarachtige grondslag is van alles dat verder nog betekenis heeft. Het betekent er steeds opnieuw achter komen dat wij deze boodschap niet hebben, maar dat deze boodschap ons heeft, ons in dienst wil nemen. En dat *dit* ons ware geluk is. De apostel Paulus formuleert het zo:

Waar wij over spreken is Gods verborgen en geheime wijsheid, een wijsheid waarmee God voor alle tijden besloten heeft dat wij door haar zouden delen in zijn luister. Geen van de machthebbers van deze wereld heeft die wijsheid gekend... Maar het is zoals geschreven staat: 'Wat geen oog heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, wat in geen mensenhart is opgekomen, dat heeft God bestemd voor wie hem liefheeft. God heeft ons dit geopenbaard door de Geest, want de Geest doorgrondt alles, ook de diepten van God.

1 Korinthe 2, 7 - 8a. 9 - 10

De Geest blaast ons steeds de diepten van God in en wat ons zo ten deel valt dat vraagt erom ervan te getuigen.

Dit heeft pijnlijke kanten. Het betekent het afscheid van de vormen waarmee we ons groothouden, het achterlaten van de relaties en de bezittingen waaraan we onze positie ontleen, het verstommen van de woorden waarmee we ons staande houden. Het betekent niets anders overhouden dan ons zoeken naar God en een zieldie, als droge grond, niet anders meer *kan* zijn dan dorst naar leven en liefde: Psalm 63, waarmee we deze viering openen, was volgens de overlevering een van Dominicus' lievelingsgebeden. Maar het goede nieuws is dat wij in dit roepen en dankzij deze dorst thuiskomen bij God op een manier die we ons daarvoor niet konden voorstellen.

Overweging

1.

Zo ongeveer moet het gegaan zijn: nadat hij als kanunnik van de kathedraal van Osma lange tijd de bijbelse woorden had gehoord, gesproken en gezongen, stuitte Dominicus, terwijl hij samen met zijn bisschop Diego op reis was, in Zuid-Frankrijk op de katharen. Deze katharen maakten onmiskenbaar duidelijk dat zij niet thuis waren in de bestaande wereld. Zij verkondigden daarom dat het zichtbare en stoffelijke schijn is, een kwaadaardige illusie waar God niets mee te maken heeft. De liefde die wij spontaan koesteren voor deze wereld, voor dieren en voor kinderen, voor ons lichaam, zij zagen het als teken van onze gevangenschap.

Het zal Dominicus verward hebben. Immers, wat hij zag in het sobere leven van de katharen, hun onthechtheid aan status en macht – heel anders dan sommige mensen van de kerk – in wat Dominicus bij de katharen zag, resoneerde aansporingen van Jezus in het evangelie. ‘Wat heeft een mens eraan heel de wereld te winnen ten koste van zijn ziel’ (Mt. 16,25-26) – bijvoorbeeld. Bij de katharen zag Dominicus mensen die bereid waren hun leven te verliezen, die er niet op uit waren de wereld te winnen, maar die voor hun ziel wilden zorgen. Hij zal er zijn eigen verlangens in herkend hebben naar een leven volgens het evangelie. En toch klopte er ook iets fundamenteel niet. Jezus verkondigde en belichaamde – daar had je het: belichaamde! – Jezus belichaamde een God die nu juist *geen* afstand hield van de wereld, die de nabijheid zocht van mensen in hun ook lichamelijke nood en pijn. De waarschuwingen van Jezus tegen een leven gericht op bezit en macht, kwamen niet voort uit onverschilligheid voor het stof of afstand van de materie, zoals de katharen dachten. Het kwam voort uit zorg voor de wereld en een goede omgang ermee. ‘Van God is de wereld en al wat daar leeft,’ zingt psalm 24, ‘de aarde en haar bewoners’ (vers 1). En in het Johannesevangelie trekt Jezus daar met zoveel woorden de consequentie uit: ‘God had de wereld zo lief dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven [...] om de wereld door hem te redden’ (Joh. 3,16-17).

De katharen maakten Dominicus nog eens duidelijk hoe ongehoord dat eigenlijk is. Op een fresco van Fra Angelico staat Dominicus voor de gekruisigde Jezus met zijn hand voor zijn ogen geslagen: alsof hij maar niet kan geloven dat deze mateloze en solidaire liefde de wereld – en daarmee hem – het is alsof hij maar niet kan geloven dat zoveel liefde ons werkelijk te beurt is gevallen. Het is de verbijstering van Paulus wanneer deze schrijft: ‘God bewees ons zijn liefde doordat Christus voor ons gestorven is, toen wij nog zondaars waren’ (Rom. 5,8). God ging aan onze kant staan, terwijl wij nadrukkelijk niet aan Gods kant stonden: dit is Gods verborgen en mysterieuze wijsheid waarover we Paulus aan het begin van deze viering hoorde spreken en die alleen door de Geest wordt doorgrondt (1 Kor. 2,7.10). Het komt erop aan dat wij ons door de Geest in deze wijsheid laten binnenleiden.

2.

Dominicus concludeerde uiteindelijk dat hij met het oog hierop – zoals de formule werd – moest leven als de kethers, de katharen, en moest preken als de katholieken, in de traditie van de Bijbel en van de kerk. Willen leven als de kethers, als mensen die zich niet thuis voelen bij hoe het is en toegaat in wereld en kerk, dat verjaagt degenen die door de Geest bevangen worden uit hun huis, of liever: uit hetgeen wij vaak als ons thuis beschouwen. We hoorden het Jezus duidelijk zeggen: diegenen die met hem willen meetrekken, die kunnen geen plaats meer als de hunne claimen, geen verleden meer om status aan te ontlenuen, geen familie die hun identiteit geeft. Alles staat op het spel zodat zij met alles wat zij zijn, kunnen ontvangen wat van Godswege op hen toekomt. Jezus is niet tegen het begraven van doden, het afscheid nemen van geliefden, en Hij wil ons niet vertellen dat wie verlangt naar een thuis en een fatsoenlijk bed niet zou deugen. Het gaat hem om de bereidheid op weg te gaan zonder reserve: zonder te weten waar je uitkomt, zonder te weten wat je tegenkomt, zonder te weten wat je nog wel en wat je niet meer zult

kunnen doen. Geen heimwee, geen bezitsdrang, alleen nog maar ontvankelijkheid voor wat zich als mogelijk aandient en de bereidheid daaraan dienstbaar te zijn. Deze houding verkondigt in navolging van Jezus de nabijheid van het koninkrijk van God, door er zich met huid en haar aan toe te vertrouwen.

Dat is preken als de katholieken 'op zijn dominicaans': vertrouwen op genade, geloven in een God die waarheid en goedheid is, en niets liever wil dan ons en alles wat bestaat daarin op te nemen en te laten delen. Dit brengt ons bij de eerste lezing. Wie in de positie verkeert van een farao of van een dochter van een farao – en het maakt weinig uit of die farao nu de gestalte aanneemt van een president, van een CEO van een multinational of van een door iedereen bewonderde mediapersoonlijkheid – wie een farao is denkt de gang van de geschiedenis te bepalen. En wij, de rest van de mensheid, wij hebben de neiging te hopen dat we ooit op onze beurt zullen kunnen uitmaken wat er gebeurt, wat belangrijk is en wat niet, wat betekenis heeft en wat niet – minstens in onze directe omgeving. De dochter van farao wil de kleine Mozes tot een Egyptische prins maken, maar als zij hem in leven wil houden dan heeft ze iemand nodig om hem te voeden. En iemand die een kind voedt, die voedt dat kind ook op: we leven uiteindelijk van zorgzaamheid en liefde, daar is niets aan te doen.

Wij kunnen collectief wel denken dat de wereld draait om macht en om status, geregeerd wordt door dreiging en geweld, maar dan trappen we in dezelfde val als ooit de katharen. We zien buiten onszelf alleen nog de mechanieken van het kwaad en de onverschilligheid, en wij trekken ons voor het broodnodige contact met waarheid en goedheid, met liefde en betrokkenheid, terug op onszelf, onze eigen kring en onze eigen fantasieën. Maar de waarheid is dat Mozes geen Egyptische hoveling en geen slavenhouder werd, maar op basis van de zorg die zijn moeder hem gaf jaren later de God zal herkennen die zich in een brandende doornstruik toont als nabije zorgzaamheid, als reserveloze betrokkenheid (Ex. 3). Deze God doet alles wat is bestaan, zelfs farao en zijn familie.

3.

Met talloze anderen, vaak naamloos gebleven vrouwen en mannen, ontdekte Dominicus in de dertiende eeuw opnieuw dat degene die in de Openbaring van Johannes zegt: 'Ik ben de alfa en de omega, de eerste en de laatste, de oorsprong en het einde' (22,12), dat dit dezelfde Jezus is die onder ons geen plaats heeft om zijn hoofd neer te leggen. Steeds opnieuw wordt ons gevraagd in zijn spoor in te zien dat wij om in de goddelijke liefde te blijven die de wereld draagt, bereid moeten zijn te behoren tot degenen die evenmin een plaats hebben om hun hoofd neer te leggen, en die weten dat zij niet leven van wat in de wereld de dienst lijkt uit te maken. maar niettemin leven. Van genade.

Tijdens het kapittel van de dominicanenorde, dat vorige maand plaatsvond in Bién Hòa in Vietnam, benadrukte Bruno Cadoré, de Magister van de Orde die aftrad, en Gerard Timoner, de Filippijnse dominicaan die door het kapittel voor de komende negen jaar tot Magister is gekozen, dat Dominicus geen orde van *praedicanter* heeft gewild, van mensen die regelmatig preken. Dominicus wilde een *ordo praedicatorum*, een orde van mensen die bij wat ze ook doen predikers *zijn*, het goede nieuws verkondigen van Gods liefde en betrokkenheid, van Gods onverwoestbare trouw. De Zweedse diplomaat en mysticus Dag Hammarskjöld vatte de houding waar het hier om gaat in 1953, het jaar dat hij secretaris-generaal zou worden van de Verenigde Naties in één zin samen in zijn dagboek: 'Tegen het verleden: dank, tegen het komende: ja!' (*Merkstenen* ²⁵2014, 63). Dat wij in het spoor van Dominicus in dank accepteren wat ons gegeven is, en in verwachting uitkijken naar wat ons gegeven zal worden. Met het oog op waarheid en goedheid. – Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman